

ПРОБЛЕМИ ПРАВООХОРОННОЇ ТА ПРАВОЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 343.3/343.4

DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2024-2.7>

І. М. Горбачова, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»

В. П. Бойченко, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

У статті аналізуються межі кримінально-правового регулювання захисту діяльності правоохоронних органів в умовах сьогодення, їх практичних аспектів. Було встановлено, що для кримінальних правопорушень, що посягають на нормальну діяльність правоохоронних органів, характерним є те, що такі діяння вчиняються в сфері публічного управління фізичною особою, яка порушує нормативні приписи та законні вимоги працівника правоохоронного органу. Це свою чергу тягне за собою порушення в тій чи іншій формі нормальної діяльності органів влади. Визначено, що при вчиненні діянь, передбачених ст. ст. 342 (ч. 2–3), 343, 345, 347, 348, 349 КК України, шкода заподіюється встановленому законом порядку здійснення управлінської діяльності правоохоронними органами. Аналіз норм КК України показує, що від управлінської діяльності правоохоронних органів слід відрізняти управлінську діяльність представників влади, державних та громадських діячів, членів громадських формувань. При кваліфікації вищезазначених діянь слід виходити, що вимоги, які пред'являються працівником правоохоронного органу до особи, є законними, та особа усвідомлює, що перешкодження вчиняється законні діяльності працівника правоохоронного органу, який виконує функції, покладені на нього законом. Визначено, що кримінальне законодавство містить комплекс кримінально-правових приписів, що дозволяють ефективно протидіяти незаконному перешкодженню діяльності правоохоронних органів, хоча низка з них не позбавлена недоліків. Серед іншого пропонується задля розв'язання колізійності норм виключити з ч. 3 ст. 296 КК України кваліфікуючу ознаку «пов'язані з опором...», і кваліфікувати відповідні дії за умовами реальної сукупності. Зауважується, що в процесі захисту законної діяльності правоохоронних органів, доцільно враховувати можливі випадки зловживань з боку правоохоронних органів, та розглядати такі випадки протидії працівнику правоохоронного органу як дії в умовах обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, авторитет органів влади, управлінська діяльність, правоохоронний орган, кримінально-правова кваліфікація, опір, перешкодження, посягання на життя.

I. M. Gorbachova, V. P. Boichenko. Criminal law protection of law enforcement agencies activities

The article analyzes the limits of criminal law regulation of protection of law enforcement agencies activities in today's conditions and their practical aspects. It has been established that criminal offenses that violate the normal activities of law enforcement agencies are characterized by the fact that such acts are committed in the field of public administration by an individuals who violates the regulations and lawful requirements of a law enforcement officer. This leads to violation of the normal activities of the authorities. It is determined that in the course of committing the acts under Articles 342 (parts 2–3), 343, 345, 347, 348, 349 of the Criminal Code of Ukraine, the damage is caused to the procedure established by law for the exercise of administrative activities by law enforcement agencies. The analysis of the norms of the Criminal Code of Ukraine shows that the administrative activities of law enforcement agencies should be differentiated from the administrative activities of government officials, state and public figures, and members of public organizations. When qualifying such acts, it should be assumed that the requirements imposed by a law enforcement officer on a person are legal, and the person is aware that the obstruction is committed to the legal activities of a law enforcement officer who performs the functions assigned to him by law. It is determined that criminal law contains a set of criminal law provisions which allow to prevent illegal obstruction of the activities of law enforcement agencies, although a number of them are not without deficiencies. Among other things, in order to resolve the conflict of norms, it is proposed to exclude the qualifying feature “related to resistance...” from Part 3 of Article 296 of the Criminal Code of Ukraine and to qualify the relevant offenses under the conditions of real cumulative nature. It is noted that in the process of protecting the legitimate activities of law enforcement agencies, it is advisable to take into account possible cases of abuse by law enforcement agencies and to assess such cases of resistance to a law enforcement officer as actions under circumstances which exclude criminal illegality of an act.

Key words: criminal responsibility, authority of the public bodies, administration, law enforcement agency, criminal law qualification, resistance, obstruction, assault on life.

© І. М. Горбачова, В. П. Бойченко, 2024

Постановка проблеми. Держава, наділяючи представників влади значними за обсягом правами в порівнянні з її громадянами, пред'являє до них і підвищені вимоги, в тому числі, і притягнення у передбачених законом випадках до кримінальної відповідальності (корупційні правопорушення, службова бездіяльність, перевищення владних повноважень ін.). Одночасно, при виконанні такими особами своїх службових обов'язків, вони забезпечуються посиленою охороною, в тому числі і застосуванням до осіб, що перешкоджають такій діяльності, заходів кримінальної відповідальності. Встановлюючи суворі заходи відповідальності за посягання на порядок управління (наприклад, відповідальність за ст. 348 КК настає як за закінчене діяння вже з стадії замаху на вбивство і однаково з вбивством карається позбавленням волі до 15 років або довічним позбавленням волі, ч. 3 ст. 345 КК за умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу тяжкого тілесного ушкодження передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк до дванадцяти років, ін.), законодавець тим самим прагне забезпечити владним відносинам, що складаються між певними службовими особами і громадянами або організаціями, режим найбільшого сприяння в цілях їх нормальної реалізації.

В сучасних умовах напруженої соціальної та політичної ситуації в країні, обумовленої не тільки збройною агресією, вразливості найбільш значимих суспільних відносин, міграційних процесів, неконтрольованого обігу зброї по країні, активність організованої злочинності на території України в різних сферах соціального життя, мобілізаційних процесів, підвищується роль та значення правоохоронних органів в дотриманні порядку та стабільності у внутрішньодержавних відносинах, забезпеченні захисту прав та свобод людини, публічної безпеки і порядку, протидії злочинності. Як наслідок, ризики в процесі здійснення правоохоронної діяльності зростають (під час масових заворушень, проведення операцій з розкриття діяльності злочинних організацій, під час проведення патрулювання, реалізації мобілізаційних заходів), а отже, кримінально-правовий захист діяльності таких органів державної влади набувають особливого значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, що стосуються певних аспектів кримінально-правової охорони авторитету органів державної влади та місцевого самоврядування, досліджувалися в роботах таких вчених, як: П. П. Андрушко, В. І. Возьного, О. О. Дудорова, З. А. Загинеї, О. М. Костенко, В. І. Осадчого, О. О. Сердюка, В. В. Сташиса, М. І. Хавронюка та ін. Безпосередньо питання захисту працівників правоохоронних органів, окремі аспекти їх діяльності досліджувалися В. І. Осадчим, І. М. Заляловою, В. В. Налуцишиним, питання перешкоджання діяльності правоохоронних органів – М. М. Сенько, В. П. Беленок, Є. В. Пилипенко. Втім широкомасштабне вторгнення в Україну, введення воєнного стану, підвищення емоційної напруженості в суспільстві на тлі постійних обстрілів з боку агресора, проведення необхідних мобілізаційних заходів, активізації діяльності злочинних угруповань, призвело до зростання агресивних настроїв та насильства в суспільстві, що обумовлює мобілізацію зусиль правоохоронних органів в захисті прав та свобод людей, правопорядку та безпеки; до цього слід додати і той факт, що зазнало суттєвих змін і відповідне профільне законодавство, що регулює діяльність окремих структурних підрозділів правоохоронних органів.

Метою дослідження є здійснення аналізу кримінально-правового регулювання підстав та меж захисту діяльності правоохоронних органів в умовах сьогодення, їх практичних аспектів.

Результати дослідження. Суспільна небезпека посягань, спрямованих проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування полягає в тому, що вони протидіють нормальної управлінської діяльності цих органів, можуть в деяких випадках призвести до послаблення їх авторитету, порушують визначені законодавством засади публічного адміністрування, завдають або можуть завдати шкоди правам та свободам суб'єктів управлінської діяльності. Відносини між людьми з приводу здійснення функцій управління не створюють матеріальних благ і духовних цінностей, але вони є обов'язковою і важливою умовою розвитку економічних, політичних, сімейних та інших суспільних відносин. Характерною ознакою управлінських відносин є адміністрування, розпорядження на стороні одного суб'єкта і виконання, підпорядкованість – на боці іншого [1, с. 23]. Управлінська діяльність полягає в організації відповідно до вимог чинного законодавства діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, яка полягає у цілеспрямованому впливі на суспільство або окремих її елементів, з метою організації та координації їх діяльності в процесі життєдіяльності, і безпосередньо пов'язана з прийняттям і реалізацією управлінських рішень [2, с. 37], застосуванням передбачених законом заходів впливу та правообмежень у випадку порушення вимог законодавства та управлінських рішень, прийнятих відповідно до вимог законів.

Під авторитетом органів державної влади, місцевого самоврядування та об'єднань громадян І. М. Залялова пропонує розуміти суспільні відносини, що регулюють такий спосіб загальносуспільного влаштування, при якому визнаються символи держави і права носіїв влади регламентувати норми поведінки інших людей та забезпечувати їх виконання [3, с. 11]. Авторитет органів влади дійсно таки страждає при вчиненні, наприклад, таких діянь, як опір представнику влади чи працівнику правоохоронного органу, втім у кримінально-правовій літературі домінує позиція, відповідно до якої визнається, що хоча авторитет органів державної влади і страждає при вчиненні кримінальних правопорушень XV розділу КК України, однак він не є основним об'єктом, а при вчиненні деяких з них авторитету взагалі шкода не заподіюється. Тому, вчені або взагалі виключають авторитет органів влади з об'єкта посягання, або визнають об'єктом, але тільки деяких

кримінальних правопорушень. Так В. І. Осадчий слушно зазначає, що в якості родового об'єкта злочинів, об'єднаних в розділі XV КК України слід визнати не авторитет, а сам порядок управління [1, с. 31]. Корупційні правопорушення, службова недбалість, перевищення владних повноважень підривають авторитет цих органів значно більше, ніж опір, втручання чи погрози щодо працівників правоохоронних органів, втім в перших закон визначає в якості основного об'єкта порядок здійснення службової діяльності. Більшість країн континентальної Європи не виокремлюють в якості об'єкта подібних до передбачених в XV КК України кримінальних правопорушень «авторитет» таких органів, а визначають його як порядок управління. Тож вважаємо за доцільне підтримати позицію вчених, визнавати в якості родового об'єкта цих правопорушень саме порядок управління, що здійснюється такими органами.

Для кримінальних правопорушень, що посягають на нормальну діяльність суб'єктів управлінської діяльності, характерним є те, що такі діяння вчиняються в сфері публічного управління приватною особою, яка порушує ті чи інші правила організації суспільного життя, видані суб'єктом управління і адресовані підвладному суб'єкту; що свою чергу тягне за собою порушення в тій чи іншій формі нормальної діяльності органів публічної влади. До правопорушень, що посягають на порядок реалізації управлінської діяльності правоохоронних органів слід відносити діяння, відповідальність за які передбачена ст. ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349 КК України. В процесі посягання на управлінську діяльність при вчиненні вищевказаних діянь винний умисно завдає шкоди і іншим охоронюваним відносинам: праву недоторканості життя та здоров'я особи, волі, честі та гідності, власності.

В складах кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349 КК України, серед інших потерпілих визначено «працівника правоохоронного органу». Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» до правоохоронних відносить органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, НАБУ, органи охорони державного кордону, БЕБ України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [4] (порядок та принципи їх діяльності регулюється відповідним профільним законодавством). І хоча цей перелік є відкритим, згідно Рішення КСУ від 18.04.2012р. № 10-рп/2012 працівник органу державної виконавчої служби не охоплюється поняттям працівника правоохоронного органу. Відповідно, основним об'єктом посягання в діяннях, відповідальність за які передбачена ст.ст. 342 (ч. 2–3), 343, 345, 347, 348, 349 КК України, є регламентована чинним законодавством діяльність вищезазначених правоохоронних органів, порядок прийняття та виконання управлінських рішень в межах своєї компетенції, нагляду за їх дотриманням, та притягнення винних до відповідальності.

В ч. 1 ст. 342 та ст. 349 КК України поруч з працівником правоохоронного органу виділяється окрема група потерпілого – «представник влади». Нормативне визначення «представника влади» відсутнє, натомість Пленум ВСУ роз'яснив, що до представників влади належать, зокрема, працівники державних органів та їх апарату, які наділені правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості [5]. За такими критеріями працівники правоохоронного органу також відносяться до представників влади, але остання категорія є ширшою за правоохоронні органи, і до таких «представників» також можна віднести депутатів місцевого та обласного рівня, управлінської ланки державних адміністрацій місцевого та обласного рівнів. Посягання на діяльність народних депутатів, очільників вищих органів державної влади (судової, законодавчої та виконавчої – в тому числі очільники вищих структурних одиниць правоохоронних органів) охороняються самостійним нормами КК України (ст. ст. 344, 346, 351-351-2), і вони визначаються категорією «державні» чи «громадські діячі».

Серед інших державних органів, правоохоронні мають певні юрисдикційні та організаційні відмінності від інших представників влади. Серед іншого, до кола повноважень правоохоронних органів входить захист та охорона прав та свобод людини, суспільства і держави, публічної безпеки, сприяння відновленню порушеного права, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, їх попередження та виявлення причин їх вчинення, забезпечення виконання покарань, призначених винним особам. При цьому правоохоронні органи наділені компетенцією обмежувати в законний спосіб права та свободи громадян, підприємств та організацій, притягувати порушників до відповідальності, і у визначених випадках накладати стягнення. Наприклад, органам поліції в процесі службової діяльності доводиться застосовувати запобіжні та примусові заходи, спецзасоби, обмежувати права громадян.

Попередження та припинення вчинення правопорушень, тимчасове обмеження прав та свобод порушників вправі також члени громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону (ст. ст. 342, 348 КК). Однак ці органи не відносяться до правоохоронних, і їх діяльність регулюється Законом України від 22.06.2000 р. № 1835-III «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону».

Частиною 2 ст. 342 КК України встановлено відповідальність за опір працівникові правоохоронного органу, під якою розуміють активну фізичну протидію здійсненню відповідними працівниками своїх обов'язків. Опір може полягати в активних діях: спроба вирватися при затриманні, перешкоджання законному

застосуванню сили, висловлення погроз. Опір полягає в активних діях, у застосуванні до працівника правоохоронного органу фізичної сили; дії винного перешкоджають виконанню потерпілим своїх функцій, реалізації повноважень; дії винного вчинено під час виконання потерпілим своїх службових обов'язків. На протипагу, злісною непокорою (ст. 185 КУпАП) є відмова від виконання наполегливих, неодноразово повторених законних вимог чи розпоряджень працівника правоохоронного органу при виконанні ним службових обов'язків. В той же час відштовхування працівника правоохоронного органу з подальшим створенням перешкод в доступі до приміщення, де має проводитися обшук, практикою оцінюється в межах ст. 342 КК [6]. Під насильством у складі цього кримінального правопорушення розуміється будь-яке фізичне насильство – тілесні ушкодження, незаконне позбавлення волі, зв'язування або інші насильницькі дії. Заподіяння працівнику правоохоронного органу при вчиненні опору легкого, середньої тяжкості або тяжкого тілесного ушкодження чи смерті потребує додаткової кваліфікації за ч. 2, 3 або 4 ст. 345, ст. ст. 348 чи п. 8 ч. 2 ст. 115 КК (в останньому випадку це може стосуватися посягання на колишнього працівника правоохоронного органу як помста за його попередню службову діяльність). Якщо при вчиненні опору потерпілий позбавляється волі (за відсутності ознак захоплення в якості заручника), окрім ч. 2 ст. 342 КК дії підлягають кваліфікації в сукупності за ст. 146 КК України.

На практиці виникають певні труднощі через те, що згідно з ч. 3 ст. 296 КК, особливо кваліфікованим хуліганством визнаються дії, якщо вони були пов'язані з опором представнику влади або представнику громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку. Оскільки під поняття опору підпадають такі дії винного, як відштовхування, спроба втекти при затриманні, погроза побиття у відповідь на вимогу припинити хуліганські дії, нанесення побоїв, тілесних ушкоджень тощо, як наслідок схожі ззовні діяння можуть бути кваліфіковані і за ст. 296 КК, і за ст. 342 і ст. 345 КК України, що призводить до помилок у правозастосуванні. А це, у свою чергу, свідчить про те, що за одні й ті самі діяння вирок суду може бути м'якший, ніж той, на який дійсно заслуговує порушник, і навпаки. Слід звернути увагу, що ч. 3 ст. 296 КК містить перелік осіб, щодо яких здійснення опору, є особливо кваліфікуючою ознакою, і в ньому не виокремлюється «працівник правоохоронного органу», а отже положення ч. 3 ст. 296 КК суперечить положенням ч. 1 та ч. 2 ст. 342 КК України (оскільки в останніх нормах законодавець їх розмежує, і опір працівнику правоохоронного органу порівняно до таких самих дій щодо представника влади значно підвищує небезпечність такого діяння). Задля розв'язання такої конкуренції та колізійності доцільно було б виключити з ч. 3 ст. 296 КК України кваліфікуючу ознаку «пов'язані з опором...», і об'єктивно кваліфікувати такі дії за умов реальної сукупності.

Стаття 343 КК України встановлює відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (вплив у будь-якій формі з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або домогтися прийняття незаконного рішення). Вплив – це одночасно процес і результат психологічного тиску на суб'єкта, і зовні він може проявлятися в безлічі форм, у тому числі й фізичного характеру. Верховний Суд України зазначив, що під втручанням слід розуміти конкретні дії, спрямовані на перешкоджання виконання працівниками правоохоронних органів службових обов'язків або на досягнення прийняття неправомірного рішення [7]. Вплив може проявлятися в умовлянні, шантажуванні потерпілого, погрозі відмовити в наданні законних благ, а також у будь-якій іншій формі. Кримінальне правопорушення вважається закінченим з моменту втручання в діяльність працівника правоохоронного органу незалежно від того, чи призвело це до прийняття ним незаконного рішення, чи перешкодило виконанню обов'язків. Втім, тут слід погодитися з думкою І. М. Залялової, що момент закінчення діяння, передбаченого ч. 1 ст. 343 КК України настає не «з моменту застосування впливу у будь-якій формі...», а з моменту усвідомлення потерпілим незаконного характеру втручання в його діяльність [3, с. 12]. Останнім часом спостерігається таке втручання на рівні самих правоохоронних органів, при якому структурні підрозділи одних правоохоронних органів за відсутності на те законних та обґрунтованих підстав проводять оперативно-розшукові дії в інших, вилучають документи в окремих кримінальних провадженнях, чим створюють перешкоди у проведенні слідчих дій. За чинним законодавством такі діяння мають охоплюватися ч. 2 ст. 343 КК України, однак зазвичай такі ситуації залишаються без належного реагування та оцінки.

Якщо такий вплив перешкодив запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила, має місце вже матеріальний склад кримінального проступку, об'єктивну сторону якого утворює не тільки діяння. Враховуючи той факт, що в певних випадках недосягнення результату запобігання чи затримання особи може бути обумовлено низкою рівнозначних факторів, або ж некомпетентністю органу, що здійснює таку діяльність, визначення таких кваліфікуючих ознак за наслідками спричиненої шкоди цього проступку є досить спірним.

Стаття 345 КК України встановлює відповідальність за погрозу вбивством або насильством, або знищенням чи пошкодженням майна працівника правоохоронного органу чи її близьких (ч. 1), а також умисне заподіяння легких або середньої тяжкості (ч. 2) та тяжких тілесних ушкоджень (ч. 3) у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків. Враховуючи структурно-змістовні особливості ст. 345 КК України, можна стверджувати, що в частинах 1, 2 та 3 закріплені самостійні склади злочинів за критерієм їх небезпечності.

Під погрозою (за ч. 1 ст. 345 КК) слід розуміти висловлення реального наміру заподіяти особі або її близьким фізичної, майнової або моральної шкоди. Погроза, як об'єктивна ознака складу злочину,

передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України, являє собою погрозу вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких чи родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, вчинювана словесно, письмово, за допомогою жестів і демонстрації зброї або предметів, що їх замінюють, а також із використанням технічних засобів та обов'язково повинна бути дійсною й реальною для її сприйняття потерпілим. Суспільно небезпечне діяння, передбачене ч. 1 ст. 345 КК України, відображає лише активну форму його вчинення, спрямованість дій на створення небезпечного стану потерпілої особи в майбутньому. А частинами 2 та 3 ст. 345 КК України охоплюються як активні дії винного, так і пасивні. Наприклад, Верховний суд зауважує, що нежиття обвинуваченим заходів для того, щоб об'їхати поліцейського, який почав наближатися до його автомобіля, що призвело до наїзду на нього, свідчить про наявність прямого умислу на заподіяння поліцейському тілесних ушкоджень (ст. 345 КК) [8] (тобто, посягання може відбуватися і шляхом пасивної поведінки).

Однак в усіх випадках кваліфікації посягань проти працівника правоохоронного органу необхідно, серед іншого, встановити усвідомлення винним того, що опір (погроза, тілесні ушкодження, смерть) вчиняється саме працівникові правоохоронного органу (наявність розпізнавальних знаків, як то шеврони, написи, головний убір, тощо, які би давали змогу ідентифікувати його оточуючим як працівника правоохоронного органу) та виконує функції, покладені на нього законом [9]. При цьому вимоги працівника правоохоронного органу мають бути обґрунтовані законом. У випадку пред'явлення працівником правоохоронного органу незаконної вимоги, чи вчинення незаконних дій, виходячи з чинних положень КК України, питання відповідальності особи, яка не підкоряється таким вимогам, чи протидіє незаконній діяльності працівника правоохоронного органу, слід розглядати з позиції відмови виконання незаконного наказу, або з позиції необхідної оборони.

Статтю 347 КК України караними визнаються умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу чи близьких родичів у зв'язку з виконанням службових обов'язків. Об'єктивна сторона цього посягання характеризується суспільно небезпечними діями, які полягають у знищенні або пошкодженні майна, і, на відміну від ст. 194 КК, кримінальна відповідальність настає незалежно від суми спричиненої шкоди.

Найнебезпечнішою формою посягання, що спрямоване на створення перешкод в здійсненні правоохоронної діяльності, є посягання на життя працівника правоохоронного органу (ст. 348 КК). На відміну від вбивства людини (ст. 115 КК), посягання на життя працівника правоохоронного органу розглядається як закінчений злочин в двох його проявах: у першій формі – з моменту настання смерті працівника правоохоронного органу, у другій – з моменту безпосереднього здійснення замаху, незалежно від настання фактичних наслідків. Злочин, передбачений ст. 348 КК України, може бути вчинений шляхом активних дій, оскільки в назві статті законодавець використав термін «посягання» на відмінну від терміну «вбивство». Характерною й специфічною відмінністю від інших схожих злочинів це посягання на життя потерпілого обумовлено особливим соціально-правовим характером його публічної діяльності. Виходячи з судової практики, посяганням за ст. 348 КК охоплюються не тільки цілеспрямовані дії, направлені на вбивство конкретного правоохоронця, а й вчинення векторно спрямованих дій проти таких осіб. В практиці зазначається: «про наявність умислу на посягання на життя працівника правоохоронного свідчить здійснення у світлу пору доби особою, яка має навик поведінки зі зброєю, семи пострілів зі зброї по службовому автомобілю працівників поліції [10]. Розмежовуючи посягання на життя працівника правоохоронного органу (ст. 348 КК) та погрозу вбивством щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК), варто враховувати, що для погрози не характерне вчинення дій, які безпосередньо спрямовані на вчинення умисного вбивства потерпілого [11] (наприклад, здійснення пострілів розглядається вже як реалізація наміру на вбивство, незалежно від наявності у потерпілого тілесних ушкоджень за результатами заподіяного щодо нього діяння).

Стаття 349 КК передбачає відповідальність за захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника. Об'єктивна сторона захоплення заручників полягає у протиправному перешкоджанні людині вільно обирати своє місце перебування та позбавленні свободи переміщення у просторі шляхом фізичного обмеження. Діючи з прямим умислом, винний має на меті спонукати державну чи іншу установу, підприємство, організацію або службову особу вчинити або утриматися від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника (наприклад, вимога звільнення особи (осіб), яка відбуває покарання, надання транспортних засобів, іноземної валюти, зброї тощо). При цьому, на відміну від загального складу, основною метою вчинення таких злочинних діянь є перешкоджання діяльності правоохоронних органів.

Висновки. Проведений аналіз нормативних приписів та практики їх застосування з питання забезпечення кримінально-правового захисту здійснення управлінської діяльності правоохоронними органами дозволяє зробити декілька висновків: 1) визначення авторитету органів державної влади в якості основного безпосереднього та родового об'єкту для цієї групи посягань не відповідає сутності тих суспільних відносин, на які аналізовані діяння посягають; оскільки при вчиненні діянь, передбачених ст. ст. 342 (ч. 2–3), 343, 345, 347, 348, 349 КК України, шкода заподіюється встановленому законом порядку здійснення управлінської діяльності правоохоронними органами; 2) від управлінської діяльності правоохоронних органів слід відрізняти діяльність представників влади, державних та громадських діячів, та членів громадських формувань;

3) при кваліфікації вищезазначених діянь слід виходити, що вимоги, які пред'являються працівником правоохоронного органу до особи, є законними, та винна особа усвідомлює, що опір (погрозу, ушкодження, смерть) спричиняє саме працівнику правоохоронного органу (маючи реальну змогу ідентифікувати його як працівника правоохоронного органу), який виконує функції, покладені на нього законом; 4) кримінальне законодавство містить цілий комплекс кримінально-правових приписів, що дозволяють досить ефективно протидіяти незаконному перешкодженню діяльності правоохоронних органів, хоча низка з них не позбавлена недоліків (наприклад, ч. 3 ст. 296 КК та ч. ч. 1 та 2 ст. 342 КК); 5) в аспекті захисту законної діяльності правоохоронних органів, доцільно враховувати на практиці й можливі випадки зловживань з боку правоохоронних органів в процесі здійснення управлінської діяльності, та розглядати такі випадки спричинення шкоди працівникам правоохоронних органів як дії, вчинені в умовах обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння.

Список використаних джерел:

1. Осадчий В.І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності: монографія. К.: Атіка. 2012. 336 с.
2. Ястремська О.М. Публічне адміністрування: навчальний посібник. Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 132 с.
3. Залялова І.М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: автореф. дис. к.ю.н. ЛДУВС. Д. 2007. 18 с.
4. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>
5. Про судову практику у справах про хабарництво: Постанова Пленуму ВСУ від 26.04.2002р. № 5 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02#Text>
6. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 17.09.2018 р. у справі № 161/18251/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76477422>
7. Постанова Верховного Суду України від 13.09.2018 р. у справі № 200/15130/15-к. URL: : http://reyestr.court.gov.ua/Review/76566489?fbclid=IwAR3FDNW-WBrq4ZEUxpxhDAap4_3i6HRoLHCfrvY4tlxg5eKA1s9gqcdaNEM
8. Постанова ВС від 03.02.2022 р. у справі № 750/4654/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103132870>.
9. Постанови ВС від 05.10.2022 р. у справі № 759/19373/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106744536>.
10. Постанова ККС ВС від 21.11.2023 р. у справі № 382/60/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115127006>
11. Постанова ВС від 11.08.2022 р. у справі № 446/838/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105774898>.